

Rozporządzenie nr /2008

Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia w sprawie wprowadzenia programu działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego w gminach: Radziejów, Osięciny, Bytoń, Dobre

Na podstawie art. 47 ust. 7 ustawy z dnia 18 lipca 2001 roku Prawo wodne (tekst jednolity Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019¹) zarządza się co następuje

§ 1.1. Wprowadza się program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego, z którego odpływ azotu ze źródeł rolniczych należy ograniczyć, to jest dla obszaru położonego w gminach Radziejów, Osięciny, Bytoń, Dobre określonego w drodze rozporządzenia Nr 7/2003 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia 24 grudnia 2003 (Dz. Urz. Woj. Kuj-Pom. z dn. 9 stycznia 2004 r. Nr 3 Poz. 22), zwany dalej „programem”.

2. Program będzie realizowany w terminie 4 lat, począwszy od dnia wejścia w życie rozporządzenia.

3. Program stanowi załącznik do rozporządzenia.

§ 2. Rozporządzenie wchodzi w życie w dniu 1 maja 2008 roku.

1) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2005 r. Nr 267, poz. 2255, z 2006 r. Nr 170, poz. 1217 i Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 21, poz. 125, Nr 64, poz. 427, Nr 75, poz. 493 i Nr 88, poz. 587.

Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie

Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego w gminach: Radziejów, Osiężyny, Bytoń, Dobre

Dział I

Obszar objęty zakresem obowiązywania programu

- § 1. Programem objęto obszar szczególnie narażony o powierzchni 125,3 km², z którego odpływ azotu ze źródeł rolniczych do wód należy ograniczyć, zwany dalej „obszarem szczególnie narażonym” obejmujący użytki rolne i gospodarstwa rolne w obrębie miejscowości położonych w zlewni rzeki Zgłowiączki w gminach Radziejów, Osiężyny, Bytoń, Dobre.
- § 2. Uwzględniając podział administracyjny kraju, obszar „szczególnie narażony” znajduje się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, powiatu radziejowskiego, gmin: Radziejów, Osiężyny, Bytoń, Dobre.
- § 3. Wykaz miejscowości, obrębów geodezyjnych i działek położonych w obszarze szczególnie narażonym oraz przypisanie OSN do jednolitych części wód zawiera Załącznik nr 8 do niniejszego programu. Granicę obszaru szczególnie narażonego przedstawiono w załączniku 1 do niniejszego programu.

Dział II

Naruszone standardy jakości środowiska

- § 4. Na obszarze szczególnie narażonym jakość wód nie odpowiada wymagany standardom. Wody rzeki Zgłowiączki wykazują eutrofizację.
- § 5. Badania wód powierzchniowych przeprowadzone w ramach państwowego monitoringu środowiska wykazały przekroczenia granicznej wartości stężenia azotanów określonej w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2003r. w *sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych (Dz.U.Nr 241, poz. 2093)* w punktach pomiarowo – kontrolnych zlokalizowanych na rzece Zgłowiączce. Równocześnie przeprowadzona analiza użytkowania terenu potwierdziła rolnicze pochodzenie zanieczyszczeń.
- § 6. Przekroczenia granicznych wskaźników eutrofizacji wód, takich jak: azotany, azot ogólny, fosfor całkowity, chlorofil „a”, stwierdzono w punktach monitoringowych położonych w m. Piołunowo, gm. Osiężyny (75,2 km rzeki Zgłowiączki) w m. Samszyce, gm. Osiężyny (67,8 km rzeki), w m. Stróżewo-Parcele w gm. Bytoń (60,0 km rzeki).

- § 7. Zawartości azotanów w wodach powierzchniowych wynoszą do 101,1-187,9 mg NO₃/dm³, co stanowi przekroczenie wartości granicznych o 51,1 – 137,9 mg NO₃/dm³. Zanieczyszczenie wód powierzchniowych azotanami wykazuje tendencję rosnącą.

Dział III

Podstawowe kierunki i zakres działań niezbędnych do przywracania standardów jakości środowiska

Rozdział 1

Ustalenia ogólne

- § 8. Celem programu jest poprawa naruszonych standardów jakości środowiska i przywrócenie wymaganych standardów jakości wód powierzchniowych i podziemnych, (w tym szczególnie wykorzystywanych dla zaopatrzenia ludności) oraz niedopuszczenie do pogorszenia stanu czystości tych wód.
- § 9. Dla zapewnienia realizacji działań niniejszego programu niezbędne będzie stałe edukowanie rolników w zakresie istniejących na obszarze ich gospodarowania problemów ochrony środowiska, i poprawy praktyki rolniczej.
- § 10. W okresie realizacji programu prowadzony będzie monitoring stanu środowiska, który. pozwoli na oszacowanie efektów zastosowanych środków zaradczych w okresie obowiązywania programu oraz umożliwi podjęcie właściwych decyzji co do dalszych działań na terenie wyznaczonego obszaru szczególnie narażonego.
- § 11. Określone w programie środki zaradcze wynikają z zasad dobrej praktyki rolniczej, a w szczególności z następujących przepisów prawa:
- 1) ustawa z dnia 10 lipca 2007 roku o nawozach i nawożeniu (Dz.U. z 2007 r. Nr147, poz. 1033);
 - 2) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania (Dz. U. Nr 60, poz. 616);
 - 3) rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 4, poz. 44).

Rozdział 2

Podstawowe kierunki działań

- § 12. Program obejmuje następujące kierunki działań:

- 1) poprawa praktyki rolniczej, obejmująca środki zaradcze związane ze zmianą procesów nawożenia, gospodarki nawozami i gospodarki gruntami w gospodarstwach rolnych;

- 2) edukacja i doradztwo, obejmujące działania związane ze szkoleniem rolników oraz doradztwem dla gospodarstw rolnych w zakresie dobrych praktyk rolniczych;
- 3) kontrolę rolniczych źródeł zanieczyszczeń, obejmującą działania związane z kontrolą wypełniania przez rolników obowiązków wynikających z programu;
- 4) monitoring skuteczności programu, obejmujący monitoring stanu rolnictwa oraz monitoring efektów realizacji programu polegający na prowadzeniu badań wód i gleb w punktach charakteryzujących wpływ rolnictwa na zanieczyszczenie wód związkami azotu ze źródeł rolniczych.

§ 13. Poprawa praktyki rolniczej polega na przestrzeganiu następujących zasad:

1. Nawozy naturalne i mineralne nie mogą być stosowane w okresach i w warunkach, gdy zawarte w nich składniki mineralne, szczególnie związki azotu, narażone są na wymywanie do wód gruntowych i powierzchniowych to znaczy spodziewanych obfitych deszczy lub wczesnowiosennych roztopów.

2. Nie można stosować nawozów:

- 1) na gleby zalane wodą;
- 2) na gleby nie uprawiane;
- 3) w okresie zimowym, gdy gleba jest zamrznięta i pokryta śniegiem.

3. Nie można stosować nawozów organicznych i naturalnych

- 1) od 1 grudnia do 28 lutego roku następnego;
- 2) w całym okresie wegetacyjnym na uprawy roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia;
- 3) płynnych przez cały rok na pastwiskach;
- 4) płynnych w okresie od 15 września do 28 lutego roku następnego na trwałych użytkach zielonych;
- 5) płynnych poza okresem wegetacyjnym i po 23 czerwca na uprawy polowe;
- 6) stałych poza okresem wegetacyjnym i od 23 czerwca na pastwiska i trwałe użytki zielone
- 7) stałych poza okresem wegetacyjnym na uprawy polowe

4. Nie można stosować nawozów azotowych mineralnych:

- 1) poza okresem wegetacyjnym na pastwiska i trwałe użytki zielone
- 2) poza okresem wegetacyjnym i w późnym okresie wzrostu roślin na uprawy polowe

5. Stosowanie nawozów na polach położonych na zboczach, (szczególnie o nachyleniu większym niż 10%) wymaga szczególnej uwagi polegającej na precyzyjnym dawkowaniu nawożenia, tak aby uniknąć przypadkowego zwiększenia dawki nawozu.

6. Nawozy naturalne, płynne oraz mineralne azotowe nie mogą być stosowane na polach o nachyleniu większym niż 10%, jeżeli pola te nie mają okrywy roślinnej.
7. Na gruntach ornych położonych na stokach, wszystkie zabiegi uprawowe powinny być wykonywane w kierunku poprzecznym do nachylenia stoku. Zalecane jest wykonywanie orki pługiem obracalnym lub uchylnym, odkładając skiby w górę stoku.
8. Drogi spływu wód opadowych na terenach nieużytkowanych rolniczo należy zadarnić, a ruń trawiastą kosić co najmniej jeden raz w okresie wegetacji.
9. Wskazane jest utrzymywanie skarp oraz zakładanie i utrzymywanie pasów ochronnych o charakterze zakrzaczeń lub zadrzewień, w celu przechwytywania i akumulacji składników mineralnych zmywanych z erodowanych zboczy.
10. Do nawożenia i równomiernego rozmieszczenia nawozów należy stosować dobrze wyregulowane rozsiewacze i rozrzutniki.
11. Na glebach powierzchniowo zamarzniętych w okresach odwilży, można stosować nawozy jedynie, gdy jest to uzasadnione względami agrotechnicznymi lub organizacyjnymi (dotyczy to wiosennej dawki nawozów azotowych na uprawach roślin ozimych).
12. Nie można stosować nawozów naturalnych - płynnych na glebach o wysokim poziomie wody gruntowej (1,2 m poniżej poziomu gruntu).
13. Nawozy azotowe powinny być stosowane w okresach maksymalnego zapotrzebowania (wzrostu) roślin na ten składnik.
14. Na trwałe użytki zielone nawozy mineralne: azotowe i potasowe należy stosować w sposób dawkowany, po każdym pokosie i przepasieniu.
15. Przy ustalaniu dawki nawożenia pastwisk należy tę dawkę pomniejszyć o ilość składników mineralnych pozostawionych przez zwierzęta w formie odchodów. Ilość ta może zostać obliczona na podstawie danych zawartych w załączniku 2 do niniejszego programu
16. Grunty orne, na których poziom wody gruntowej jest powyżej 1,2 m, i użytki zielone o poziomie powyżej 1,0 m należy wyłączyć z nawożenia ściekami i osadami ściekowymi.
17. Na obszarach położonych w bezpośredniej bliskości wód powierzchniowych (cieki naturalne, kanały i zbiorniki wodne) oraz źródeł wody pitnej - przy stosowaniu nawozów należy zachować szczególną ostrożność. Dotyczy to dawek, rodzaju i postaci nawozu, sprzętu do nawożenia, a także przebiegu pogody w czasie rozsiewu lub rozlewu nawozów.
18. W odległości do 20 m od linii brzegowej wód powierzchniowych, granic stref ochrony wód, ujęć wody, linii brzegowej zbiorników oraz cieków wodnych, granic kąpielisk zlokalizowanych na wodach powierzchniowych nie można stosować nawozów naturalnych, a nawozy mineralne powinny być rozsiewane ręcznie.

19. Nie należy myć rozsiewaczy i opryskiwaczy w pobliżu wód powierzchniowych, czy stref ochrony wód.
20. Nie należy lokalizować wodopojów bezpośrednio w cieku naturalnym, kanale lub zbiorniku wodnym.
21. Pastwiska znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie linii brzegowej cieków naturalnych, kanałów i zbiorników wód nie powinny być wykorzystywane do stałego pobytu zwierząt.
22. Wszystkie produkowane w gospodarstwie płynne odchody zwierzęce powinny być przechowywane w specjalnych, szczelnych zbiornikach ze szczelną pokrywą i otworem wejściowym i wentylacyjnym;
23. Wszystkie produkowane w gospodarstwie stałe odchody zwierzęce powinny być przechowywane na płytach gnojowych zabezpieczonych przed przenikaniem wycieków do gruntu i zaopatrzonych w instalacje odprowadzające wycieki do zbiorników na gnojówkę i wodę gnojową. Dopuszcza się gromadzenie obornika w oborach głębokich.
24. Usytuowanie zbiorników i płyt obornikowych powinno być zgodne z wymogami Prawa budowlanego (załącznik nr 3 do niniejszego programu).
25. Obornik może być gromadzony, fermentowany i przechowywany w pomieszczeniach inwentarskich - obory głębokie lub na szczelnych płytach gnojowych. Podłogi pomieszczeń inwentarskich powinny być zabezpieczone przed przenikaniem wycieków do gruntu.
26. Powierzchnia płyty gnojowej powinna zapewnić możliwość gromadzenia i przechowywania obornika przez co najmniej 6 miesięcy. Do obliczenia wymaganej powierzchni płyty gnojowej należy wykorzystać dane zawarte w załącznikach 2 i 4 do niniejszego programu.
27. Nie można przechowywać obornika w przyzmach polowych bezpośrednio na gruncie.
28. Pojemność zbiorników na gnojowicę i gnojówkę musi wystarczyć na przechowywanie ich przez okres co najmniej 6 miesięcy. Do obliczenia wymaganej pojemności szczelnych zbiorników należy wykorzystać dane zawarte w załączniku 2 do niniejszego programu.
29. Zabronione jest odprowadzanie substancji pochodzących z domowych instalacji sanitarnych do zbiorników na gnojowicę.
30. Wszystkie produkowane w gospodarstwie pasze soczyste, (za wyjątkiem beł sianokiszzonek) powinny być przechowywane w specjalnych zbiornikach (silosach) lub na szczelnych płytach. Ich usytuowanie powinno być zgodne z wymaganiami Prawa budowlanego.
31. Soki kiszonkowe powinny być gromadzone w studzienkach zbiorczych stanowiących integralną część silosów.
32. Nie należy sporządzać przyzmi kiszzonek bezpośrednio na gruncie.
33. Dawki składników mineralnych należy ustalać na podstawie potrzeb nawozowych uprawianych roślin i zasobności gleb (załącznik 5 do niniejszego programu).

34. Roczna dawka nawozu naturalnego nie może przekraczać ilości zawierającej 170 kg azotu całkowitego na 1 ha użytków rolnych. Dawki nawozów naturalnych należy ustalać według zawartości w nich tak zwanego azotu działającego w oparciu o równoważnik nawozowy, zależny od rodzaju nawożenia i terminu stosowania (załącznik 6 do niniejszego programu).
35. Przy ustalaniu dawek azotu dla roślin uprawianych po przedplonach motylkowych należy uwzględnić ilość azotu w resztkach poźniwnych.
36. Gnojowicę i gnojówkę powinno stosować się na nieobsianą glebę, najlepiej w okresie wczesnej wiosny, nie wcześniej jednak niż 1 marca. Dopuszcza się stosowanie tych nawozów pogłównie na rośliny, z wyjątkiem roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi. Roczna dawka gnojowicy nie powinna przekraczać 45 m³ (170 kg azotu całkowitego) na ha.
37. Nawożenie obornikiem powinno być stosowane wczesną wiosną, nie wcześniej jednak niż 1 marca. Obornik może być wywożony również w okresie jesiennym (od 15 października do 30 listopada), pod warunkiem, że będzie natychmiast przyorany. Roczna dawka obornika nie powinna przekraczać 40 ton (170 kg azotu całkowitego) na ha.
38. Pogłównie stosowanie obornika dopuszczalne jest tylko na użytkach zielonych i wieloletnich uprawach polowych.
39. Nawozy naturalne oraz organiczne muszą być przykryte lub wymieszane z glebą za pomocą narzędzi uprawowych nie później niż następnego dnia po ich zastosowaniu.
40. Gnojowicę i gnojówkę należy wprowadzać bezpośrednio do gleby lub rozlewać pogłównie przy użyciu węży rozlewowych. Płytki robryzgowie można stosować tylko na użytkach zielonych i trwałych uprawach polowych.
41. Użytkowanie gruntów powinno być dostosowane do naturalnych warunków glebowo-wodnych, a podstawą organizacji produkcji rolniczej na gruntach rolnych jest prowadzenie na nich uprawy roślin lub ugorowanie, przy czym dla zbóż ten sam gatunek rośliny może być uprawiany na danej działce rolnej nie dłużej niż 3 lata.
42. Grunty rolne powinny być utrzymywane zgodnie z wymaganiami w sprawie minimalnych norm (rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2007 roku (Dz.U. z 2007 r. Nr 46, poz. 306 z późn. zm).
43. Wszystkie trwałe użytki zielone powinny być użytkowane i co najmniej raz w roku koszone.
44. Na terenach równinnych 30% powierzchni gruntów ornych powinno pozostawać pod okrywą roślinną przez cały rok.
45. Rozdrobnione słomy zbóż, rzepaku i kukurydzy należy przyorać w celu zapobieżenia stratom azotu mineralnego z gleby.

46. Gospodarka składnikami mineralnymi w gospodarstwie powinna opierać się na ich bilansach, uwzględniających przychody składników ze wszystkich źródeł oraz ich rozchód z plonami zbieranymi z pól (załącznik nr 5 do niniejszego programu).

47. W bilansie azotu po stronie przychodów uwzględnia się azot z nawozów (naturalnych, mineralnych, organicznych, organiczno-mineralnych), azot z przyoranych produktów ubocznych roślin (słoma, liście, łęty), azot wiązany biologicznie przez rośliny motylkowe i azot w opadzie atmosferycznym. Po stronie rozchodów azot zabierany z pola z plonem roślin (plon główny i uboczny).

§ 14. W celu realizacji zadań z zakresu edukacji i doradztwa należy:

1. prowadzić szeroką akcję informacyjną o programie w gminach nim objętych skierowaną do:

- 1) ludności tych gmin,
- 2) wszystkich instytucji wspierających realizację programu,
- 3) wszystkich sołtysów i przedstawicieli organizacji rolniczych;

2. prowadzić szkolenia dla właściwych terytorialnie doradców rolnych, szkolących rolników w zakresie realizacji programu;

3. prowadzić szkolenia dla rolników w zakresie:

- 1) świadomości społecznej w zakresie istnienia i ważności problemu zanieczyszczeń ze źródeł rolniczych,
- 2) identyfikacji potencjalnych źródeł zanieczyszczenia z gospodarstw rolnych,
- 3) wypracowania wśród rolników umiejętności samodzielnego rozpoznawania, oceny i likwidacji zanieczyszczeń na terenie własnego gospodarstwa rolnego,
- 4) promocji i wdrażania dobrych praktyk rolniczych, szczególnie tych wynikających z działu IV,
- 5) sporządzania bilansu azotu, tworzenia planów nawozowych i prowadzenia kart dokumentacyjnych pól;

4. prowadzić specjalistyczne doradztwo dla rolników, w zakresie:

- 1) sporządzania bilansu azotu i tworzenia planów nawożenia,
- 2) gospodarowania nawozami naturalnymi (odchodami zwierzęcymi),
- 3) stosowania właściwych systemów płodozmianu,
- 4) racjonalnego nawożenia;

5. upowszechniać zagadnienia rolno-środowiskowe wśród społeczeństwa, przyszłych rolników (szkoły), instytucji rządowych i samorządowych zajmujących się rolnictwem.

§ 15 Kontrola rolniczych źródeł zanieczyszczenia na terenie obszaru szczególnie narażonego polega na monitorowaniu:

1. gospodarstw rolnych w zakresie przestrzegania warunków prowadzenia działalności rolniczej i hodowlanej, wprowadzonych jako obowiązujące na podstawie programu;
2. gospodarstw rolnych powodujących szkodliwą dla zasobów wodnych emisję azotu, szczególnie w wyniku niewłaściwego magazynowania i zagospodarowania nawozów naturalnych, niezgodnego z warunkami ich rolniczego wykorzystania na własnych lub cudzych użytkach rolnych;
3. przynajmniej 1 raz w okresie obowiązywania programu, wszystkich ferm hodowlanych, podlegających obowiązkowi uzyskania pozwolenia zintegrowanego - zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych lub środowiska jako całości. W przypadku stwierdzenia przekroczenia obowiązujących przepisów lub standardów, kontrole należy powtórzyć.

§ 16. Poszczególne gospodarstwa rolne należy kontrolować poprzez:

1. sprawdzanie dokumentacji (bilans azotu, plan nawozowy, karty dokumentacyjne pól);
2. kontrolę stosowania nawozów naturalnych (płynnych);
3. kontrolę realizacji obowiązków związanych z przechowywaniem i zagospodarowaniem odchodów zwierzęcych.

§ 17. Każdego roku kontrolą powinno być objęte 5% gospodarstw zlokalizowanych na terenie obszaru narażonego.

§ 18. W gospodarstwach położonych na terenie obszaru narażonego należy prowadzić karty dokumentacyjne poszczególnych pól, na których rejestrowane są wszystkie zabiegi agrotechniczne oraz plony. Karty powinny być przechowywane przez okres 5 lat. Zapisy w kartach podlegają kontroli.

§ 19. Prowadzone przez rolnika gospodarującego na obszarze narażonym karty dokumentacyjne pól powinny zawierać następujące dane:

1. numer ewidencyjny działki, na której położone jest pole;
2. powierzchnia pola;
3. rodzaj uprawy i dane o uzyskanych plonach;
4. daty nawożenia;
5. objętości i ilości zastosowanych związków azotu z określeniem ich pochodzenia:
 - 1) nawozy naturalne, w tym odchody zwierzęce,
 - 2) nawozy organiczne, w tym odpady, komposty,
 - 3) mineralne nawozy azotowe.

- § 20. Na terenie obszaru narażonego prowadzony będzie monitoring skuteczności programu obejmujący monitoring stanu rolnictwa i monitoring efektów realizacji programu:
1. Monitoring stanu rolnictwa obejmie określenie:
 - 1). poziomu intensywności gospodarstw rolnych i ich kierunków rozwoju;
 - 2) wielkości stosowanych dawek nawożenia mineralnego i naturalnego;
 - 3) poziomu i skali produkcji rolniczej roślinnej i zwierzęcej; .
 2. Na potrzeby monitoringu rolnictwa na obszarze obowiązywania programu wykonuje się identyfikację gospodarstw rolnych mogących stanowić istotne źródło emisji związków azotu.
 3. Gospodarstwa rolne mogące stanowić istotne źródło emisji związków azotu na obszarze objętym programem podlegają monitoringowi stanu rolnictwa w czasie jego obowiązywania.
 4. Za istotne źródło emisji związków azotu na obszarze objętym programem uznaje się gospodarstwa rolne, spełniające jeden z poniższych warunków:
 - 1) łączna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa przewyższa 15 ha;
 - 2) liczba zwierząt hodowlanych w gospodarstwie przewyższa 10 DJP (dużych jednostek przeliczeniowych);
 - 3) użytki rolne gospodarstwa rolnego zlokalizowane są w bezpośrednim sąsiedztwie wód szczególnie wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych.
 5. Istotnym źródłem emisji związków azotu mogą być również inne gospodarstwa rolne, jeżeli ich działalność rolnicza, z uwagi na uwarunkowania lokalne, stanowi istotne zagrożenie dla jakości zasobów wodnych obszaru szczególnie narażonego.
 6. Monitoring stanu rolnictwa przeprowadza się poprzez porównanie danych charakteryzujących gospodarstwa, o których mowa w § 20 ust. 4 i 5, uzyskanych z identyfikacji wykonanej w drodze przeprowadzonej ankietyzacji na początku obowiązywania programu oraz jej kolejnych aktualizacji.
 7. Identyfikacja gospodarstw spełniających warunki, o których mowa w § 20 ust. 4 i 5 wykonana zostanie terminie 6 miesięcy od wejścia w życie rozporządzenia.
 8. W celu oceny skuteczności programu prowadzony będzie monitoring efektów realizacji programu polegający na ocenie:
 - 1) stanu i jakości wód powierzchniowych w ciekach naturalnych i kanałach;
 - 2) jakości wody z odpływów drenarskich;
 - 3) jakości płytkich wód gruntowych;
 - 4) jakości wód podziemnych;
 - 5) jakości wód pobieranych do zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia;
 - 6) punktowych źródeł zanieczyszczeń;

- 7) zanieczyszczenia z powietrza (mokry i suchy opad atmosferyczny);
 - 8) wiązania biologicznego azotu;
 - 9) uwalniania azotu z gleby (denitryfikacja, mineralizacja gleb organicznych);
 - 10) zawartości azotu w glebach.
9. Należy wykonać coroczną ocenę i weryfikację punktów monitoringu jakości wód, gleb i wpływu rolnictwa na jakość badanych wód.
10. Dane dotyczące wyników prowadzonych pomiarów związanych z poborem wód i odprowadzaniem ścieków, sposobem gospodarowania nawozami: naturalnymi, organicznymi i mineralnymi oraz inne informacje na temat przestrzegania wymagań określonych w posiadanych pozwoleniach, w tym pozwoleniach zintegrowanych pochodzące właścicieli lub użytkowników instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości, o których mowa w ust. 6 punkcie 8 załącznika do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055) będą przekazywane do RZGW w Warszawie.

Dział IV

Podmioty, do których skierowane są obowiązki ustalone w programie

§ 21. Obowiązki określone w niniejszym rozporządzeniu kieruje się do:

1. obowiązki określone w §14 ust. 1 oraz §20 ust. 2 kieruje się do Urzędów Gmin: Radziejów, Osiećciny, Bytów, Dobro
2. obowiązki określone § 14 ust. 2,3,4 - kieruje się odpowiednio do:
 - 1) Wojewódzkiego Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie oddziału w Zarzeczewie,
 - 2) Okręgowej Stacji Chemiczno - Rolniczej w Bydgoszczy,
3. obowiązki określone w § 14 ust. 5 kieruje się do: Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie oddziału w Zarzeczewie
4. obowiązki określone w §15, §16, §17- kieruje się do Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy delegatury we Włocławku,
5. obowiązki określone w § 20 ust.1-7 - kieruje się do:
 - 1) Wojewódzkiego Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie oddziału w Zarzeczewie,
 - 2) Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie,

3) Urzędów Gmin: Radziejów, Osięciny, Bytów, Dobrze.

6. obowiązki określone w § 20 ust.8-10 - kieruje się odpowiednio do jednostek realizujących monitoring stanu i jakości wód, jakości gleb, zanieczyszczeń z powietrza oraz punktowych źródeł zanieczyszczeń, w tym do:

- 1) Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy delegatury we Włocławku,
- 2) Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Radziejowie),
- 3) Okręgowej Stacji Chemiczno - Rolniczej w Bydgoszczy.

Dział V

Harmonogram rzeczowo - finansowy planowanych działań

§ 22. Harmonogram rzeczowo - finansowy planowanych działań przedstawiono w załączniku 7 do niniejszego programu.

Dział VI

Sposób kontroli oraz dokumentowania realizacji programu

- § 23. Do kontroli i dokumentowania realizacji programu służą wyniki kontroli i monitoringu określone § 15, § 16, § 17 i § 20
- § 24. Do końca lutego każdego roku obowiązywania programu podmioty określone w § 21 przekazują wyniki kontroli i monitoringu Dyrektorowi Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie za każdy ubiegły rok
- § 25. Do końca czerwca 2008 roku podmioty określone w § 22 przekazują Dyrektorowi Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie wyniki kontroli i monitoringu uzyskane w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia 2008 roku.

ZAŁĄCZNIKI do Programu działań mającego na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego

Załącznik 1 do Programu

Mapa obszaru szczególnie narażonego w skali 1 : 50 000

Załącznik 2 do Programu

Ilość składników mineralnych pozostawianych przez zwierzęta w postaci odchodów.

Ilość naturalnych i składników mineralnych wytwarzanych przez zwierzęta w postaci odchodów może zostać oszacowana na podstawie danych przedstawionych w tabeli

Tabela Ilość nawozów naturalnych i składników mineralnych w nawozach od 1 sztuki zwierząt na rok (MRiRW, MŚ 2004)¹

Rodzaj zwierzęcia	Obornik*				Gnojowica*			
	Masa ton	Azot kg	Fosfor kg	Potas kg	Masa Ton, m ³	Azot kg	Fosfor kg	Potas kg
Cielęta 0 – 6 mies.	2,6	20,8	5,2	18,8	-	-	-	-
Jałówki, byczki 6 – 12 mies.	2,9	15,4	8,1	19,1	7,0	23,1	7,7	29,4
Jałówki, byczki 12 – 24 mies.	4,8	25,0	15,4	31,2	12,1	42,3	15,7	58,1
Krowy	12,0	66,0	38,3	64,8	23,2	97,4	39,4	107,0
Maciora z prosiakami	4,0	20,0	24,4	18,8	8,3	25,4	28,8	20,7
Warchlaki do 30 kg	0,6	3,6	3,4	2,7	1,2	5,4	3,8	3,1
Tuczniki 30 – 110 kg	1,2	7,2	8,9	5,4	2,4	10,8	7,8	8,3
Owca	1,5	1,1	0,8	1,8	-	-	-	-
Konie	2,8	23,8	12,9	33,9	-	-	-	-

- - przy założeniu całorocznego utrzymywania zwierząt w oborze

Załącznik 3 do Programu

Wybrane wymagania dotyczące budowy i lokalizacji płyt gnojowych i zbiorników na płynne odchody zwierzęce

Wymagania dotyczące budowy zbiorników zawarte są w ustawie prawo budowlane (tekst jednolity: DU 156 z 2006 roku poz. 1118) oraz rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z 7

¹ MRiRW, MŚ, 2004: Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej. Warszawa 2004 rok

października 1997 roku (DU 132 z 1997 roku poz. 877) w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budowle rolnicze i ich usytuowanie. Zgodnie z tymi aktami normatywnymi oraz dobrą praktyką rolniczą:

Płyty i zbiorniki otwarte o pojemności do 200 m³ powinny być oddalone co najmniej:

- 15 m od studni
- 4 m od granicy działki
- 30 m od otworów okiennych i drzwiowych pomieszczeń przeznaczonych na stały pobyt ludzi na działce sąsiedniej
- 50 m od budynków przetwórstwa rolno – spożywczego i magazynów środków spożywczych
- 10 m od budynków magazynowych pasz i ziarna
- 5 m od silosów na zboże i pasze
- 10 m od silosów na kiszonkę

Dla otwartych zbiorników o pojemności większej niż 200 m³ minimalne odległości od innych obiektów określa się w indywidualnej decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Zbiorniki otwarte muszą mieć szczelne ściany i dno

Zbiorniki otwarte, których krawędź znajduje się poniżej 1,8 m nad poziomem terenu, muszą być zabezpieczone ogrodzeniem o wysokości co najmniej 1,8 m

Zbiorniki zamknięte muszą być oddalone co najmniej (odległość mierzona jest od osi pokryw i wylotów wentylacyjnych):

- 15 m od studni
- 4 m od granicy działki
- 15 m od otworów okiennych i drzwiowych pomieszczeń przeznaczonych na stały pobyt ludzi na działce sąsiedniej
- 15 m od budynków przetwórstwa rolno – spożywczego i magazynów środków spożywczych
- 5 m od silosów na zboże i pasze
- 5 m od silosów na kiszonkę

Zbiorniki zamknięte muszą być szczelne (mieć szczelne dno i ściany) i zaopatrzone w przewody wentylacyjne, których wylot powinien być wyprowadzony na wysokości 50 cm nad poziom terenu w zbiornikach podziemnych albo ponad górną płaszczyznę pokrywy w zbiornikach naziemnych.

Zbiorniki na gnojowicę mogą być wyposażone w pokrywę pływającą.

Załącznik 4 do Programu

Niezbędna powierzchnia płyty gnojowej przy przechowywaniu obornika w pryzmach o różnej wysokości

Powierzchnia płyty gnojowej zależy od ilości obornika, który jest wytwarzany w gospodarstwie oraz wysokości formowanej pryzmy, w której obornik ten jest przechowywany. Przy obliczaniu tej powierzchni należy korzystać z przedstawionych w tabeli danych

Wysokość pryzmy obornikowej (m)	Masa obornika (t/m ² powierzchni płyty)
1	0,9
1,5	1,35
2	1,80

Źródło: MRiRW, MŚ, 2004

Załącznik 5 do Programu

Określenie potrzeb nawozowych roślin.

Obliczenie potrzeb nawozowych roślin może zostać przeprowadzone poprzez przemnożenie ilości wynoszonego składnika pokarmowego (patrz tabela poniżej) razem z plonem i pomnożenie go przez wielkość spodziewanego plonu

Tabela: Pobranie składników na jednostkę plonu wybranych roślin uprawnych

Grupa roślin lub roślina	kg/100 kg plonu głównego + plon uboczny			kg/100 kg plonu ubocznego		
	azot	fosfor	potas	azot	fosfor	potas
Pszenica ozima	2,37	0,98	1,51	0,52	0,18	1,20
Żyto	2,16	1,00	2,16	0,55	0,21	1,42
Pszenżyto	2,41	1,07	2,11	0,59	0,23	1,48
Jęczmień jary	2,10	0,98	1,84	0,55	0,29	1,44
Owies	2,22	1,08	2,19	0,59	0,27	1,88
Rzepak	5,18	1,97	4,00	1,44	0,30	2,04
Groch	4,88*	1,35	3,24	1,68	0,41	2,11
Ziemniaki	0,89	0,14	0,66	0,26	0,07	0,41
Burak cukrowy	0,40	0,16	0,65	0,36	0,09	0,66
Kukurydza	0,37	0,14	0,48	-	-	-
Koniczyna	0,51*	0,11	0,53	-	-	-
Lucerna	0,61*	0,14	0,56	-	-	-
Mieszanka z trawami	0,50	0,14	0,58	-	-	-
Trawa w polu	0,51	0,14	0,59	-	-	-
Użytki zielone	0,40	0,11	0,49	-	-	-

Źródło (MRiRW, MŚ 2004)

* - założono, że 50 – 70% N rośliny motylkowe pobierają przez Rhizobium

Załącznik 6 do Programu

Sposób obliczania zawartości azotu działającego w nawozach naturalnych w oparciu o równoważnik nawozowy, zależny od rodzaju nawożenia i terminu stosowania

Azot działający = azot całkowity x równoważnik nawozowy

Wartość równoważnika azotowego dla różnych nawozów i różnych terminów ich stosowania

Rodzaj nawozu	Wartość równoważnika nawozowego dla różnych terminów stosowania nawozów	
	jesienny	wiosenny
Obornik	0,3	0,3
Gnojowica	0,5	0,6
Gnojówka	0,5	0,8

Źródło: MRiRW, MŚ, 2004

Załącznik 8 do Programu zostanie uzupełniony w terminie późniejszym

Wykaz gmin, obrębów geodezyjnych i działek położonych w obszarze szczególnie narażonym

Załącznik 7 do Programu

Harmonogram rzeczowo - finansowy planowanych działań został przedstawiony w tabeli

Opis działania, które należy wykonać	Termin, w którym działanie powinno być wykonane ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za jego realizację (kwartały w danym roku)															Oszacowany koszt działania [tys. zł]			Instytucje ponoszące koszty	
	2008			2009				2010				2011				2012	Instytucje	Rolnicy		Ogółem
	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1				
I. Identyfikacja gospodarstw stanowiących istotne źródło emisji związków azotu - § 20 ust. 2																				Urząd Gminy w Bytoniu
																				Urząd Gminy w Dobrem
																				Urząd Gminy w Radziejowie
																				Urząd Gminy w Osiecinach
II. Monitoring stanu rolnictwa na podstawie ankietyzacji - §20 ust. 1 i 6																				ODR w Minikowie oddział w Zarzeczewie
III. Poprawa praktyki rolniczej - §13:																				
1. budowa urządzeń do przechowywania nawozów																				rolnicy
2. wykonanie analiz gleb																				rolnicy/SChR w Bydgoszczy
3. wykonanie bilansu azotu i planu nawożenia																				rolnicy/ODR w Minikowie oddział w Zarzeczewie
IV. Edukacja i doradztwo:																				
1. Prowadzenie akcji informacyjnej w gminie- §14 ust. 1																				Urząd Gminy w Bytoniu
																				Urząd Gminy w Dobrem
																				Urząd Gminy w Radziejowie
																				Urząd Gminy w Osiecinach
2. Prowadzenie szkoleń - § 14 ust. 2,3,4																				ODR w Minikowie oddział w Zarzeczewie
3.Upowszechnianie zagadnień rolno-środowiskowych - § 14 ust. 5																				ODR w Minikowie oddział w Zarzeczewie
V. Kontrola rolniczych źródeł zanieczyszczenia: kontrole w gospodarstwach - §15,§16,§17.																				WIOŚ w Bydgoszczy delegatura we Włocławku
VI. Monitoring skuteczności programu - § 20 ust. 8, 9, 10																				
1. monitoring wód (powierzchniowych, podziemnych, płytkich wód gruntowych), punktowych źródeł zanieczyszczeń, coroczna ocena i weryfikacja punktów monitoringowych jakości wód, coroczna ocena i weryfikacja wpływu rolnictwa na jakość badanych wód																				WIOŚ w Bydgoszczy delegatura we Włocławku
2. zanieczyszczenia z powietrza (mokry i suchy opad)																				WIOŚ w Bydgoszczy delegatura we Włocławku
3. monitoring wód pobieranych do zaopatrzenia ludności w wodę do picia																				PSSE w Radziejowie
4. monitoring gleb, wód z odpływów drenarskich, wiązanie biologiczne azotu, uwalnianie azotu z gleby, coroczna ocena i weryfikacja punktów monitoringowych jakości gleb, coroczna ocena i weryfikacja wpływu rolnictwa na jakość badanych wód																				SChR w Bydgoszczy
VII. Ewentualne działania wspomagające																				
Łączny koszt																				

Dla roku 2008 przyjęto, że II kwartał to okres od 1 maja do 30 czerwca, dla roku 2012 przyjęto, że 1 kwartał to okres od 1 stycznia do 30 kwietnia